

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. gruodžio 21 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Virgilijaus Grabinskio, Gedimino Sagačio (pranešėjas) ir Antano Simniško (kolegijos pirmininkas),
teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovo A. Š. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gegužės 5 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje
pagal ieškovo A. Š. ieškinį atsakovei Šilutės Hugo Šojaus muziejui dėl nušalinimo nuo darbo užmokešio už techninės pravaikštos laikotarpio prateisimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiamą dėl teisės normų, reglamentuojančių darbuotojo nušalinimą nuo darbo, nemokant jam darbo užmokešio, nes jis atsisakė tikrintis, ar neserga užkrečiamąja liga, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija, aiškinimo ir taikymo.
- Ieškovas A. Š. prašė pripažinti neteisėtą ir panaikinti atsakovę Šilutės Hugo Šojaus muziejų (toliau – ir Muziejus) direktoriaus 2021 m. rugsėjo 6 d. įsakymą Nr. P1-17 „Dėl A. Š. nušalinimo nuo pareigų, kai nėra darbuotojui galimybių dirbti nuotoliniu būdu ir jis atsisako testuotis ir (ar) skiepytis“ (toliau – ir Įsakymas), kuriuo ieškovas nušalintas nuo darbo, nemokant jam darbo užmokešio, priteisti iš atsakovo už visą priverstinės pravaikštos laikotarpio ieškoviui prklausančių vidutinį darbo užmokestį, ieškovo patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
- 2015 m. lapkričio 2 d. tarp ieškovo ir atsakovo sudaryta neterminuota darbo sutartis Nr. 213, pagal kurią ieškovas dirbo Muziejaus direktoriaus pavaduotoju ūkio reikalams. Muziejaus direktoriaus 2017 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. P1-9 Darbo sutarties 1.2 punktą pakeistas ir ieškovo pareigos buvo pakeistos į ūkvedžio pareigas. Ieškovas ūkvedžio pareigas vykdė pagal Muziejaus direktoriaus 2017 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. V1-38 patvirtintą Bendrųjų reikalų skyriaus ūkvedžio pareigybės aprašymą. Pagal jo 6.4 punktą, ieškovas organizuoja ir užtikrina muziejaus aprūpinimą techniniu-ūkiniu inventoriumi renginių, edukacijų metu; prižiūri, paruošia edukacijos, renginio vietą, esant poreikiui dalyvauja juose; rūpinasi kompiuterine-informacine technika, kancelarinėmis ir kitomis prekėmis, taip pat vykdo tinkamą materialinių vertybių apskaitą, eksploataciją, nurašymą bei apsaugą, dalyvauja inventorizuojant muziejaus materialines vertybes. Pareigybės aprašymo 6.9 punkte nurodoma, kad ieškovas atlieka vairuotojo pareigas, griežtai laikosi instrukcijų ir ministerijų potvarkių, liečiančių transporto priemonių paruošimą, atsako už techninę transporto priežiūrą. Pareigybės aprašymo 6.22 punktą įtvirtina, jog ieškovas užtikrina muziejaus patalpų ir teritorijos apsaugą, priežiūrą renginių, ekskursijų, edukacijų metu, bendrauja su muziejaus lankytojais.
- Pagal Muziejaus direktoriaus 2019 m. gruodžio 17 d. įsakymą Nr. V1-44 „Dėl darbuotojų informavimo per DVS sistemą“ su visais įstaigos dokumentais Muziejaus darbuotojai supažindinami per Muziejaus dokumentų valdymo sistemą (DVS).
- Ieškovas 2021 m. kovo 26 d. pateikė atsakovei raštinę pranešimą – „Nesutikimas jokiems vidiniams kūno intervenciniams testams ar tyrimams atlikti, implantuojamųjų medicinos priemonių (prietaisų)“ (toliau – Nesutikimas).
- Muziejaus direktoriaus 2021 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. V1-28 buvo patvirtintas Muziejaus užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės tvarkos aprašas (toliau – Aprašas), jo 10 punkte nustatyta, kad valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu darbų sąraše nurodytus darbus dirbantys ir (ar) veiklas vykdydantys darbuotojai, tarp kurių ūkvedžio pareigas einantis ieškovas, turintys nuolatinį tiesioginį kontaktą darbo funkcijų atlikimo ar veiklos vykdymo vietoje su kitais asmenimis, turi pasitikrinti prieš pradėdami dirbti ir (ar) vykdyti veiklą ir (ar) atnaujinti veiklą po veiklos draudimų ar ribojimų panaikinimo ir periodiškai tikrintis, ar neserga užkrečiamąja liga, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas. Su šiuo Aprašu buvo supažindinti per DVS visi Muziejaus darbuotojai, tarp jų ir ieškovas.
- Muziejaus direktoriaus 2021 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. V1-27 ieškovas buvo įpareigotas iki 2021 m. rugpjūčio 4 d. pasitikrinti sveikatą ir pristatyti pažymą, kad neserga užkrečiamąja liga COVID-19. Ieškovas buvo supažindintas su šiuo įsakymu per DVS. 2021 m. rugpjūčio 5–6 d. ieškoviui buvo suteiktos 2 papildomos laisvos dienos, o nuo 2021 m. rugpjūčio 9 d. iki 2021 m. rugsėjo 3 d. ieškovas buvo išleistas kasmetinių atostogų.
- Atsakovas 2021 m. rugsėjo 6 d. įsakymu Nr. P1-17 nušalino ieškovo nuo tiesioginio darbo, nemokėdamas darbo užmokešio iki tos dienos, kol ieškovas nepasitikrins, ar neserga užkrečiamąja liga, arba atitiks kriterijus, kuriais vadovaujantis darbuotojams neatliekami sveikatos patikrinimai dėl COVID-19 ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija, nuo 2021 m. rugsėjo 6 d. iki 2021 m. gruodžio 6 d.
- Ieškovas nurodo, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. 544 (toliau – ir Nutarimas Nr. 544) patvirtinto Darbų ir veiklos srčių, kuriose leidžiama dirbti darbuotojams, pasitikrinusiems ir (ar) periodiškai besitikrinantiems, ar neserga užkrečiamąja liga, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, sąrašo 2 punktas nustato darbus ir veiklas, kuriuose leidžiama dirbti darbuotojams, periodiškai besitikrinantiems, ar neserga užkrečiamąja liga, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, o Įsakyme nurodytas šio sąrašo 2.7 punktas nustato šią veiklą – laisvalaikio ir (ar) pramogų, kultūros, meno paslaugų teikimo veiklą (renginių organizavimas ir lankytojų aptarnavimas). Sąrašo 2.7 punktas taip pat nustato, kad periodinius sveikatos patikrinimus turi atlikti tie kultūros paslaugų teikimo veiklą užimanys darbuotojai, kurie yra atsakingi už renginių organizavimą ir lankytojų aptarnavimą. Atsižvelgiant į tai, kad ieškovas, kaip Muziejaus ūkvedys, nevykdo Muziejaus renginių organizavimo ir Muziejaus lankytojų aptarnavimo veiklos, Įsakymas dėl jo nušalinimo nuo darbo, nemokant jam darbo užmokešio, Sąrašo 2.7 punkto pagrindu yra nepagrįstas, todėl turi būti pripažintas neteisėtu. Ieškovas nebuvė ir nėra informuotas apie tai, kad yra įtrauktas į darbuotojų, kurie darbo funkcijų atlikimo vietoje turi tiesioginį nuolatinį kontaktą su kitais asmenimis, sąrašą, konkrečiai atsakovas nenurodė ieškoviui, kad ieškovas turi pareigą atlikti sveikatos patikrinimą dėl COVID-19 ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija. Ieškovas nebuvė ir nėra informuotas apie tai, kad yra įtrauktas į darbuotojų, kurie darbo funkcijų atlikimo vietoje turi tiesioginį nuolatinį kontaktą su kitais asmenimis, sąrašą, konkrečiai atsakovas nenurodė ieškoviui, kad šis turi pareigą atlikti sveikatos patikrinimą dėl COVID-19 ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija.
- Ieškovo nuomone, Įsakymas Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 49 straipsnio 2 dalies bei Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymo (toliau – ŽULPKĮ) 18 straipsnio 1 dalies pagrindais yra nepagrįstas, todėl pripažintinas neteisėtu.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

- Tauragės apylinkės teismas 2022 m. sausio 2 d. sprendimu ieškinį atmėtė.
- Teismas nustatė, kad Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymo 15 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtinta, jog gyventojai, ūkio subjektai ir kitos įstaigos privalo vykdyti operacijų vadovo teisėtus nurodymus ir ekstremalių situacijų komisijos sprendimus, reikalingus ekstremaliai situacijai likviduoti. Remiantis ŽULPKĮ ir Nutarimu Nr. 544, Muziejaus direktoriaus 2021 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. V1-27 „Dėl Šilutės Hugo Šojaus muziejaus darbuotojų sveikatos tikrinimo“ patvirtintas Muziejaus darbuotojų, turinčių su kitais asmenimis nuolatinį tiesioginį kontaktą, sąrašas, į kurį buvo įtrauktas ir ieškovas, ir į sąrašą įtraukti darbuotojai įpareigoti ne dažniau kaip kas 7 d. ir ne rečiau kaip kas 10 d. atlikti periodinius sveikatos patikrinimus. Su šiuo įsakymu ieškovas buvo supažindintas per DVS programą.
- ŽULPKĮ 18 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad darbuotojai, atsisakiusi nustatyti laiką pasitikrinti, ar neserga užkrečiamąja liga, arba nepasitikrinusių be labai svarbių priežasčių (liga, dalyvavimas giminių laidotuviuose, komandiruotė), darbdavys privalo nušalinti nuo darbo ir nemokėti jam darbo užmokešio iki tos dienos, kol jis pasitikrins, ar neserga užkrečiamąja liga, arba perkelti jį į toje pačioje darbo vietoje į kitą darbą, kurį jam leidžiama dirbti pagal sveikatos būklę. Darbuotojas gražinamas į ankstesnį darbą nuo tos dienos, kuriai pateikta darbdavio sveikatos patikrinimo išvada, kad gali tęsti darbą. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad darbuotojas, atsisakęs nustatyti laiką pasitikrinti sveikatą, nušalinamas nuo darbo ir jam nemokamas darbo užmokestis. Darbdavio atstovaujantis asmuo, įgyvendindamas darbdavio pareigą sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas, kontroliuoja, kaip darbuotojai laikosi darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimų, įmonėje nustatyta tvarka nušalina nuo darbo darbuotojus, kurie nesilaiko darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų (Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 25 straipsnio 1 dalis). DK 49 straipsnio 31 dalis nustato, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskelbus ekstremaliąją situaciją ir (ar) karantiną, siekiant užtikrinti darbuotojų ir trečiųjų asmenų sveikatos apsaugą, darbdavys privalo darbuotojų, kurio sveikatos būklė kelia grėsmę kitų darbuotojų sveikatos saugumui, motyvuotu raštu pasiūlyti dirbti nuotoliniu būdu, darbdavio pasiūlymą darbuotojai dirbti nuotoliniu būdu turi būti nurodyta sūlymo dirbti nuotoliniu būdu priežastis, teminis ir teisinis pagrindas; darbuotojas per vieną darbo dieną privalo raštu informuoti darbdavį apie sutikimą dirbti nuotoliniu būdu; darbuotojai nesutikus dirbti nuotoliniu būdu ar nepateikus darbdavio pasiūlymo į darbdavio pasiūlymą pateikti dienos raštu nušalina darbuotojų nuo darbo, neleidžiamas jam dirbti ir nemokėdamas darbo užmokešio; darbdavio sprendime nušalinti darbuotoją nuo darbo turi būti nurodyta, kuriam laikui darbuotojas nušalinamas, nušalinimo priežastis ir teisinis pagrindas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimu Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ 2.2.1 punkte nurodyta, kad darbas organizuojamas ir klientai aptarnaujami nuotoliniu būdu arba daliniu nuotoliniu būdu, išskyrus atvejus, kai atitinkamas funkcijas būtina atlikti darbo vietoje ir užtikrinamos kitos būtinos visuomenės sveikatos saugos, higienos, asmenų aprūpinimo būtinosiomis asmeninėmis apsaugos priemonėmis sąlygos.
- Teismo vertinimu, klausimą, ar atitinkamas funkcijas būtina atlikti darbo vietoje, pagal kompetenciją įgaliotas spręsti darbdavys, siekdamas užtikrinti nepertraukiamą įstaigos veiklą. Kaip pažymėjo atsakovas, ieškovo, bendrųjų reikalų skyriaus ūkvedžio, funkcijos yra vykdomos tiesiogiai kontaktuojant su kitais asmenimis, Muziejaus lankytojais bei darbuotojais, ir daugelio funkcijų ieškovas negalėtų atlikti nuotoliniu būdu, pvz., muziejaus aprūpinti techniniu-ūkiniu inventoriumi renginių, edukacijų metu, atlikti vairuotojo pareigų, užtikrinti muziejaus patalpų ir teritorijos apsaugos, priežiūros renginių, ekskursijų, edukacijų metu ir kt. Analogiškas aplinkybės patvirtino ir liudytoja – tiesioginė ieškovo vadovė.
- Teismas, atsižvelgdamas į byloje nustatytas faktines aplinkybes, teisinį reglamentavimą, padarė išvadą, kad ieškovo atsisakymas atlikti tyrimą dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) ir (ar) įrodymų pagrindžiančių, kad jis atitinka kriterijus, kuriais vadovaujantis darbuotojams neatliekami sveikatos patikrinimai dėl COVID-19 ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija, nuo 2021 m. rugsėjo 6 d. iki 2021 m. gruodžio 6 d.) nepateikimas kėlė riziką asmenims, su kuriais ieškovas kontaktavo darbe, todėl ieškovas pagrįstai ir teisėtai ginčijamą įsakymą buvo nušalinimo metu pareigų nemokant nušalinimo metu darbo užmokešio iki tos dienos, kol jis pasitikrins, ar neserga užkrečiamąja liga arba atitinka kriterijus, kuriais vadovaujantis darbuotojams neatliekami sveikatos patikrinimai dėl COVID-19 ligos.
- Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovo A. Š. apeliacinį skundą, 2022 m. gegužės 5 d. nutartimi Tauragės apylinkės teismo 2022 m. sausio 12 d. sprendimą paliko nepakeistą.
- Kolegija nusprendė, kad privalomas darbuotojo nušalinimas nemokant darbo užmokešio kyla iš įstatymo reikalavimų (DK 49 straipsnio 31 dalis, ŽULPKĮ 18 straipsnio 5 dalis). Šiuo atveju ieškovas buvo nušalintas nuo darbo dėl jo atsisakymo atlikti tyrimą dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos), o ne dėl ieškovo nurodomos darbuotojo pareigos atlikti profilaktinį sveikatos patikrinimą. Atsakovo direktoriaus 2021 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. V1-27 ieškovas buvo įpareigotas iki 2021 m. rugpjūčio 4 d. pasitikrinti sveikatą ir pristatyti pažymą, kad neserga užkrečiamąja liga COVID-19.
- Byloje įrodyta, kad ieškovas, nepateikdamas atsakovei sveikatos patikrinimo rezultatų, jog neserga užkrečiamąja liga COVID-19, iki 2021 m. rugpjūčio 4 d., tik patvirtino 2021 m. kovo 26d. raštu išreikštą valią nesitestuoti ir nestirti dėl užkrečiamosios ligos COVID-19 nustatymo.
- Kolegija nusprendė, kad ieškovas nenuginėjo atsakovo paaikškinimo dėl jo darbo pobūdžio, liudytojos R. Š. parodymų bei atsakovo direktoriaus 2017 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. V1-38 patvirtintose Bendrųjų reikalų skyriaus ūkvedžio pareigybės aprašyme, kurie patvirtino ne tik tai, kad ieškovas savo darbo funkcijų atlikimo vietoje su kitais asmenimis turi nuolatinį kontaktą, bet ir tai, kad tas kontaktas yra tiesioginis – fizinis kontaktas, kuris, be kita ko, yra nuolatinis (trunkantis pakankamai ilgą laiką arba bent jau dažnai pasikartojantis).
- Ginčo nušalinimo metu galiojusio 2020 m. balandžio 8 d. paskelbtoje Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro (ECDC) metodinėje medžiagoje buvo išaiškinta kontaktų dėl COVID-19 apraše. Šio išaiškino esmė yra ta, kad asmuo laikomas turinčiu artinį kontaktą, jei jis turėjo vedis į veiklą kontaktą ne didesniu kaip dviem metrų atstumu ilgiau nei 15 minučių ir buvo uždarose aplinkose (namų ūkyje, klasėje, posėdyje salėje, ligoninės laukimo salėje ir pan.) su sergančiuoju COVID-19 liga ilgiau nei 15 minučių. Ieškovas nenorė aplinkybės, jog jis darbo vietoje su kitais asmenimis – atsakovo darbuotojais – dėl savo darbo pobūdžio buvo atsakovo patalpose mažiau nei 15 minučių, jis dirbo visą darbo dieną, pagal pareigybės aprašymą turėjo pareigą bendrauti ne tik su atsakovo darbuotojais, bet ir su Muziejaus lankytojais. Jeigu darbuotojas atsisako atlikti COVID-19 ligos testą, galima laikyti, jog darbuotojo sveikatos būklė kelia grėsmę kitų darbuotojų sveikatos saugumui, todėl apeliacinio skundo motyvais dėl kontaktų pobūdžio naikinti skundžiamo teismo sprendimo, kolegijos vertinimu, nėra pagrindo.

21. Atkreiptas dėmesys, jog ginčo Įsakymo 1 punkte nėra nuorodos į tyrimo rezultatus, gautus konkrečiai iš 1808 karštosios linijos ar mobiliojo punkto, todėl ieškovas galėjo pateikti ir šeimos gydytojo patvirtinimą, jog neserga COVID-19 liga, arba pateikti darbdaviui neigiamą COVID-19 ligos testo atsakymą.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

22. Kasacinių skundų ieškovas A. Š. prašo Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gegužės 5 d. nutartį ir Tauragės apylinkės teismo 2022 m. sausio 12 d. sprendimą panaikinti ir priimti naują sprendimą – iškinių tenkinti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 22.1. Įstatymo leidėjas ir šio konkrečio atveju, t. y. ŽŪLPKJ 18 straipsnio 1 dalyje, aiškiai ir vienareikšmiškai nustatė, jog darbuotojų, privalančių pasitikrinti, ar neserga užkrečiamąja liga, dėl kurios paskelbta ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, sveikatos tikrinimo tvarką nustato Vyriausybė. Taigi, įgyvendinama savo pareigą priimti poįstatyminius aktus, būtinus įstatymams įgyvendinti, Vyriausybės pareiga kyla iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos, o esant įstatymų leidėjo pavedimui – iš įstatymų bei Seimo nutarimų dėl įstatymų įgyvendinimo. Vyriausybė 1999 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. 544 (Vyriausybės 2021 m. kovo 26 d. nutarimo Nr. 178 redakcija) nustatė Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarką. Šis teisinis reguliavimas, įvertintai ir jį paaiškinančią konstitucinę doktriną, nepailekė jokių abejonių dėl to, kad, įgyvendinant privalomą sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios paskelbta ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, procedūras, darbdavio ir darbuotojo teisės bei pareigos, taip pat ir jų apimtį (tik, kiek šių klausimų nereguliuoja ŽŪLPKJ) yra (gali būti) nustatyta tik Vyriausybės priimtu nutarimu. Vyriausybė negalėjo (ir negali) pavesti šios tvarkos nustatyti jokiai kitam teisėkūros subjektui, o jei kuris nors kitas nei Vyriausybė teisėkūros subjektas tokią tvarką ir nustatė, pastaroji tvarka, kaip prieštaraujanti įstatymui (ŽŪLPKJ) ir konstituciniam teisinės valstybės principui, laikytina neteisėta, todėl nesukelia ir negali sukelti jokių teisiųjų pasekmių. Darbuotojų adresuotai darbdavio nurodymai, kiek tai susiję su darbuotojo pareiga pasitikrinti, ar jis neserga užkrečiamąja liga, dėl kurios paskelbta ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, privalo atitikti ŽŪLPKJ ir Vyriausybės nutarimu nustatytą Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarką, todėl jei darbdavio nurodymai neatitinka šių teisės aktuose nurodytų teisės normų, jie yra laikytini neteisėtais. ŽŪLPKJ 18 straipsnyje nebuvo nustatyta jokių teisės normų, reguliuojančių, kas konkrečiai atlieka darbuotojo sveikatos tikrinimo procedūrą, taip pat nebuvo (ir nėra) nustatyta, kaip konkrečiai ji yra atliekama. Tvaroje Vyriausybė nenustatė: kaip (koku konkrečiu būdu) darbdavys informuoja darbuotoją apie jo pareigą atlikti periodinį sveikatos patikrinimą dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas; kokius kitus veiksmus turi atlikti darbdavys, įgyvendindamas jam tenkančią pareigą užtikrinti, kad Vyriausybės nutarimu patvirtintame darbų sąrašą nurodytus darbus dirbtų tik nustatyta tvarka sveikata patikrinti darbuotojai; kas konkrečiai atlieka darbuotojo sveikatos patikrinimą dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas; kaip konkrečiai yra atliekamas darbuotojo sveikatos patikrinimas dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas. Visi šie klausimai Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarką nebuvo ir nėra sureguliuoti. ŽŪLPKJ 7 straipsnio „Užkrečiamųjų ligų nustatymas“ 1 dalyje įtvirtinta fundamentali teisės norma, kuri reglamentuoja, kad užkrečiamųjų ligų klinikinius požymius nustato, diagnozę patvirtinančius ar paneigiančius tyrimus skiria ir užkrečiamąsias ligas pagal kompetenciją diagnozuoja šeimos gydytojai ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų specialistai. Ši teisės norma tiesiogiai koreliuoja ir turi būti aiškinama sistemai bei Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarkos 4, 8 ir 9 punktais. Teisinei reglamentavime nėra nuostatų, įtvirtinančių, kad darbuotojas, kuriam tenka privalo atlikti periodinį sveikatos patikrinimą, privalo atlikti kokius nors konkrečius medicininius tyrimus, testus ir pan. Civilinės teisės normomis nesureguliuotais civiliniais santykiais turėtų būti taikoma įstatymo analogija, o tai reiškia, kad, atliekant darbuotojo profilaktinį sveikatos patikrinimą dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, turi būti vadovaujamasi ne tik ŽŪLPKJ bei Vyriausybės nutarimu patvirtinta Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarka, bet ir tuo pačiu Vyriausybės nutarimu patvirtinta Darbuotojų, kuriems leidžiama dirbti tik iš anksto pasitikrinusiems ir vėliau periodiškai besitikrinantiems, ar neserga užkrečiamosiomis ligomis, sveikatos tikrinimo tvarka (toliau – Sveikatos tikrinimo tvarka). Darbuotojo nušalinimo nuo darbo nemokant jam darbo užmokesčio į sąlygų ribojamas konkrečiai įstatymu įvardytas atvejis, kadangi tokio nušalinimo laikotarpis yra apribojamas viena pagrindiniu darbuotojo teisiu – teisę gauti darbo užmokesčio. Taigi, darbuotojo nušalinimo nuo darbo pagrindai, įstatymu ir, svarbiausia, šio instituto taikymo ribos yra griežtai reglamentuojami įstatymu.
- 22.2. 2021 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. V1-28, kuriuo atsakovas patvirtino Muziejiaus užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės tvarkos aprašo 18 punktą, atsakovas nustatė, jog darbuotojai (taigi, ir ieškovas) turi pareigą savarankiškai registruotis tyrimui karšties linija 1808 arba elektronine registracija internetu puslapyje www.1808.lt ir tas tyrimas turi būti atliktas ne kur nors kitur, o atsakovo patvirtinamu Apraše konkrečiai nurodytoje vietoje – Šilutės mobiliame COVID-19 patikros punkte, į kurį darbuotojai vyksta nuosavu arba įstaigos transportu. Tokiu būdu atsakovas nepagrįstai ir neteisėtai suvaržė ieškovo (kaip paciento) Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalimi laiduojamą teisę savo nuožūra pasirinkti asmens sveikatos priežiūros įstaigą. Palyžinti, kad Šilutės mobilusis COVID-19 patikros punktas, kuriam ieškovas buvo pargabotas atlikti tyrimą, net nėra laikomas asmens sveikatos priežiūros įstaiga, kurioje jis, remiantis Tvarkos 8 punktu, ir turėtų atlikti periodinius sveikatos patikrinimus dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas. Apeliacinės instancijos teismas, sprendžiamas, kad ieškovas galėjo pateikti ir šeimos gydytojo patvirtinimą, jog neserga COVID-19 liga, arba pateikti darbdaviui neigiamą COVID-19 ligos testo atsakymą, netinkamai vertino byloje esančius įrodymus, t. y. atsakovo įsakymą patvirtinti Aprašą. Atsakovas Apraše aiškiai tiksliai ir be šlyšių buvo nustatęs, kad darbuotojas turi atlikti būtent tyrimą, o ne profilaktinį sveikatos patikrinimą, tyrimas, be kita ko, turėjo būti atliktas ne kur nors kitur, o konkrečiai atsakovo Apraše nurodytoje vietoje – Šilutės mobiliame COVID-19 patikros punkte, taigi ieškovas neturėjo jokių kitų alternatyvų, išskyrus tas, kurios nurodytos Aprašo 18 punkte. Atsakovas Aprašu darbuotojams nustatė teisėtą privalomą reikalavimą – atlikti tyrimą, ir jį atlikti ne kur nors kitur, o būtent Šilutės mobiliame COVID-19 patikros punkte, kuris, pažeidžiant, nėra asmens sveikatos priežiūros įstaiga ir kuris skirtas tik emiškai, reikalingiems medicininiams tyrimams, paaišinti, bet ne darbuotojo profilaktinio sveikatos patikrinimams atlikti. Kartu atsakovas tokiu savo veiksmu neteisėtai ir nepagrįstai suvaržė ieškovo Pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalimi laiduojamą teisę savo nuožūra pasirinkti asmens sveikatos priežiūros įstaigą, kurioje jis atliks profilaktinį sveikatos patikrinimą.
- 22.3. Bylą nagrinėjė teismas darbuotojui privalomą profilaktinį sveikatos patikrinimą sutapino su konkretais medicininiu tyrimo atlikimu. Profilaktinis sveikatos patikrinimas ir konkretus medicininis tyrimas ligai diagnozuoti ar ligos diagnozei paneigti nėra ir negali būti laikomi tapatinamais procedūromis. Sutinkama, kad medicininio tyrimo atlikimas gali būti profilaktinio sveikatos patikrinimo procedūros dalimi, tačiau nebūtinai. Sprendimą, ar konkretus medicininis tyrimas užkrečiamosios ligos diagnozei patvirtinti (ar jai paneigti) yra ar nėra reikalingas, prima ne darbdavys (atsakovas) ir net ne teismas, o šeimos gydytojas ir asmens sveikatos priežiūros specialistas, kaip tą ir nustato ŽŪLPKJ 7 straipsnio 1 dalyje. Vyriausybė yra patvirtinusi ne tik Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarką, bet ir Sveikatos tikrinimo tvarką. Šios Sveikatos tikrinimo tvarkos 4 punkte nurodyta, jog darbuotojams, norintiems pradėti darbą ar veiklą, taip pat vykdančioms veiklą, nurodytą sąrašą, sveikata tikrina šeimos medicinos paslaugas teikiantys gydytojai arba darbo medicinos gydytojas, tos pačios tvarkos 5 punktas reglamentuoja, kad šeimos medicinos paslaugas teikiantys gydytojai arba darbo medicinos gydytojas, apklausk ir apžiūrėjęs pacientą, gali paskirti konsultacijas ir tyrimus, kad sveikatos būklė būtų nustatyta tiksliau, ir, vadovaudamasis savo, konsultuotojo ir laboratorinių tyrimų duomenimis, nusprendžia, ar pacientas pagal sveikatos būklę gali dirbti tam tikrą darbą, vykdyti tam tikrą veiklą, ir tai įrašo paciento asmens medicininėje knygoje (sveikatos pase) (F 048/a), patvirtindamas įrašą asmeniui (arba įstaigai) antspaudu, kurio 6 punktas nustato, kad darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, siųsdamas dirbančią asmenį tikrintis sveikatos, privalo pagal kompetenciją užpildyti sveikatos apsaugos ministerio 1999 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. 515 įsakymu Nr. 515 patvirtintos formos privalomą sveikatos patikrinimo medicininę pažymą F 048/a, kurioje įrašą, kad leidžiama dirbti, įrašo tik šeimos medicinos paslaugas teikiantys gydytojai arba darbo medicinos gydytojas.
- 22.4. Nei ŽŪLPKJ, nei paciento Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarkos nuostata nurodyta, kas yra laikoma nuolatiniu tiesioginiu kontaktu, todėl toks teisinis neapibrėžtumas, atsivėlęjant į tai, kad darbuotojas darbo santykiuose yra laikomas silpnąja šalia, yra aiškinamas darbuotojo naudai. „Nuolatinis tiesioginis kontaktas“ yra aiškinta visų pirma taip, kad kontaktas su kitais asmenimis turi būti fizinis (t. y. tiesioginis), ir, antra, trunkantis pakankamai ilgą laiką arba labai dažnai pasikartojantis (t. y. nuolatinis). Tuo atveju, kai asmuo su kitu asmeniu bendrauja neturėdamas tiesioginio, t. y. fizinio, kontakto, toks kontaktas yra laikytinas artimu, bet ne tiesioginiu kontaktu. Vyriausybės nutarimu patvirtinta Sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tvarkos 4 punktu yra įtvirtinta „nuolatinio tiesioginio kontakto“, o ne „artimo kontakto“ sąvoka (terminas), todėl apeliacinės instancijos teismas ir šio aspektu padarė teisę pažeidimą.
- 22.5. Ieškovo nesutikime yra nurodoma, jog jis atsisako intervencinių medicininių procedūrų atlikimo, tačiau toks pareiškimas nerėškia ir negali būti traktuojamas kaip ieškovo atsisakymas atlikti profilaktinį sveikatos patikrinimą dėl COVID-19 ligos, juo labiau kad šiame nesutikime nėra nurodyta, kad ieškovas atsisako atlikti profilaktinį sveikatos patikrinimą. Ieškovo nesutikimas buvo pateiktas 2021 m. kovo 26 d., t. y. dar tada, kai atsakovas net nebuvo priėmęs Aprašo.
23. Atsakovas Šilutės Hugo Šojaus muziejus atsiliepimu į kasacinį skundą prašo ieškovo kasacinį skundą atmeti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 23.1. Ieškovas netinkamai aiškino Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarkos nuostatų taikymą, nes visiškai ignoravo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimo Nr. 152 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“ (nauja redakcija nuo 2021 m. liepos 1 d., priimta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 506) teisės nuostatas. Šio nutarimo 1.1 punktu Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskelbė valstybės lygio ekstremaliosią situaciją visoje šalyje dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo grėsmės. Taip pat minėto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo 3.2.3.2 punkte nustatyta, kad asmens sveikatos priežiūros paslaugų dėl COVID-19 organizavimu tvarką pagal kompetenciją nustato sveikatos apsaugos ministras ir valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operatyvų vadovas, o 3.2.5 punkte įtvirtinta, jog valstybės ir savivaldybių įstatuose ir įstatuose, kitose įstatuose viešosios ir administracinės paslaugos teikiamos užtikrinant valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operatyvų vadovo nustatytas asmenų sąrašų valdymo, saugaus atstumo laikymosi, būtinus visuomenės sveikatos saugos, higienos, asmenų apribojimo būtinoms asmeninėms apsaugos priemonėms sąlygas. Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarką konkrečioje situacijoje yra specialiai tvarką, kai darbuotojas tikrinasi ne dėl užkrečiamųjų ligų apskritai, bet dėl konkrečios užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas. Epidemiologinės situacijos dėl COVID-19 ligos koronaviruso infekcijos) plitimo valdymas reikalauja operatyvaus teisinio reguliavimo, todėl, vadkant COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimą, vieną iš pagrindinių vaidmenį teisėkūroje atliko Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras. Valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operatyvų vadovas, išsiskirdamas visuomenei privalomus sprendimus, ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras, išsiskirdamas įsakymais.
- 23.2. Sprendimo dėl tyrimų dėl COVID-19 ligos organizavimo 9.5 punkte nustatyta, kad šio sprendimo 6.1.1.1 ir 6.1.2 papunkčiuose nurodytiems asmenims emiškai tiksliniais ir profilaktiniams tyrimams dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) nustatyti imami asmens sveikatos priežiūros įstaigoje ar socialinės globos įstaigoje arba mobiliosiose punktuose. Įsakymu dėl mobilųjų punktų buvo patvirtintas eminių paėmimo mobiliosiose punktuose COVID-19 ligos koronaviruso infekcijos) tyrimams ir testams atlikti organizavimu tvarkos aprašas, kurio 2 punkte nustatyta, jog mobilusis punktas gali būti steigiamas Lietuvos nacionalinei sveikatos sistemai priklausioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurios savininkas yra savivaldybė, turinčioje asmens sveikatos priežiūros veiklos licenciją, suteikiančią teisę teikti pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas, o jei tokia savivaldybė nėra, – Lietuvos nacionalinei sveikatos sistemai priklausioje kitoje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurios savininkas yra savivaldybė. Taigi, pagal 2 punktą įtvirtinta šaškinimų, mobilusis punktas yra asmens sveikatos priežiūros įstaigos padalinys. Taigi, Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarką yra specialiai darbuotojų sveikatos tikrinimo dėl užkrečiamosios ligos tvarka, kuriai veikti (naudoti) reikalingas specialus teisės aktas, kurio pagrindu dėl tam tikros užkrečiamosios ligos būtų Lietuvos Respublikos teritorijoje įvesta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas. Sistemaiškai vertinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus (2020 m. vasario 26 d. nutarimas Nr. 152 ir 2021 m. birželio 28 d. nutarimas Nr. 506) bei juos atsižvelgiant į šią kasacinę išaiškinimą dėl mobilinių punktų ir Sprendimus dėl karštosios linijos 1808 ir dėl tyrimų dėl COVID-19 ligos organizavimo, Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarką yra aiški ir nuosekli, todėl kasacinio skundo argumentai, kad nebuvo aišku, kas atlieka ir kaip konkrečiai yra atliekamas darbuotojo sveikatos patikrinimas dėl užkrečiamosios ligos, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, yra nepagrįsti.
- 23.3. Ar darbuotojas neserga užkrečiamąja liga COVID-19 koronaviruso infekcija), dėl kurios buvo paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija, šalių ginčui aktualiu laikotarpiu, buvo galima nustatyti tik tyrimų metodu. Šalių ginčui aktualiu laikotarpiu galiojo Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarką, detalizuota Sprendime dėl mobilųjų punktų ir Sprendime dėl karštosios linijos 1808, pagal kurią darbuotojai, kuriems leidžiama dirbti patikrinusiems ir (ar) periodiškai besitikrinantiems, ar neserga užkrečiamąja liga, dėl kurios yra paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas, tyrimui, ar neserga užkrečiamąja liga COVID-19 koronaviruso infekcija), savarankiškai registruojasi karšties linija 1808 arba elektronine registracija internete www.1808.lt. Ieškovas klaidingai vertina Aprašo 18 punkto antrąjį sakinį, teigdamas, jog tai įsakymu atsakovo nurodymas darbuotojui, jog tyrimas, ar neserga užkrečiamąja liga COVID-19 koronaviruso infekcija), jis privalo atlikti tik Šilutės mobiliame COVID-19 koronaviruso ligos) patikros punkte (Rusnės g., Šilutė), į kurį darbuotojas vyksta nuosavu arba įstaigos transportu. Pati šio sakinio konstrukcija leidžia pagrįstai daryti išvadą, kad tai tik atsakovo pranešimas darbuotojui, jog tyrimas dėl užkrečiamosios COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) galima arčiausiai atlikti Rusnės gatvėje, Šilutės mieste. Taigi, šiame sakinyje teigiama, jog tokie tyrimai įprastai atliekami Šilutės mobiliame COVID-19 ligos patikros punkte. Jeigu tai būtų įsakymu atsakovo nurodymas darbuotojui, tai šio sakinio konstrukcijoje būtų vartojami žodžiai junginiai, „privalo atlikti“, „turi atlikti“, „būtina atlikti“. Kadangi nei Sprendime dėl mobilųjų punktų, nei Sprendime dėl karštosios linijos 1808 nėra nustatyta, į kokią būtent mobilijų punktą privalo darbuotojas registruotis, vadinasi, darbuotojas, kuris pagal Sveikatos tikrinimo ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarką turi pasitikrinti, ar neserga užkrečiamąja COVID-19 liga (koronaviruso infekcija), laisva valia, siekdamas išsitiirti, ar neserga užkrečiamąja COVID-19 liga (koronaviruso infekcija), savarankiškai registruojasi į jį patogų ir (ar) artimiausią mobilijų punktą, kuriame jam patogiu laiku yra laisvų vietų tyrimui atlikti, kad įvykdytų Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarkos 8 ir 9 punktų reikalavimus, t. y., atlikęs reikiamą tyrimą, pateiktų darbdaviui, šiuo atveju atsakovui, tyrimo rezultatų dokumentą.
- 23.4. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 2020 m. balandžio 9 d. Rekomendacijoje „Dėl sąlytų su COVID-19 atveju turėjusių asmenų valdymo“ (toliau – SAM Rekomendacijos) nustatyta, kad didelės rizikos sąlytį (artimą sąlytį su COVID-19 atveju) turėjęs asmuo yra: asmuo, turėjęs tiesioginį sąlytį su COVID-19 atveju iki 2 m. atstumu ilgiau nei 15 min., asmuo, turėjęs tiesioginį fizinį sąlytį (kontaktą) (pvz., spaudęs ranką), asmuo, turėjęs tiesioginį sąlytį be apsaugos priemonių su užkrėstais COVID-19 atveju kieno skyklais (pvz., sergantysis pakosėjo į veidą, pilkosios rankomis liestais COVID-19 atveju panaudotas vieškelio nosis ir pan.), asmuo, buvęs užkrėtimo aplinkoje (pvz., namuose, klasėje, pošešėjų salėje, ligoninės laukiamajame, laivo kajuteje ir pan.) su COVID-19 atveju ilgiau nei 15 min. ir kt. Ieškovo aiškinimas, jog tiesioginis kontaktas reiškia tik fizinį asmenų kontaktą, yra neteisingas, nes tiek Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro Rekomendacijoje, tiek SAM Rekomendacijoje tiesioginis fizinis sąlytis (kontaktas) yra nurodytas kaip kitas artimo kontakto pagal galimybę užkrėsti COVID-19 liga būdas. Darbdavio pareiga užtikrinti saugus ir sveikas darbo sąlygas darbuotojams įtvirtinta Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje, DK 158 straipsnyje. Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje. Atsakovas, vykdydamas šias jam įtvirtintas pareigas, negalėjo leisti dirbti ieškoviui, kuris nebuvo pasitikrinęs, ar neserga užkrečiamąja COVID-19 liga (koronaviruso infekcija), pagal Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarką. Ieškovas negalėjo atsakovo procesinėmis dokumente ir jų atstovų teismo posėdyje teismo nurodytų faktinių aplinkybių bei ludytojas R. Š. parodymų, ieškovas, atliekdamas savo pareigas darbdaviui, tiesiogiai kontaktuoja su trečiaisiais asmenimis.
- 23.5. Šiam konkrečiam šalių ginčui svarbiausia ne ieškovo pateiktas atsakovui 2021 m. kovo 26 d. nesutikimas, bet tai, jog jis nepateikė atsakovui iki 2021 m. rugpjūčio 4 d. sveikatos patikrinimo rezultatų pagal Sveikatos tikrinimo valstybės lygio ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino metu tvarką, nenurdė svarių priežasčių, kodėl todėl nepasitikrinimo neatliko, todėl, nesant galimybės pagal darbo pobūdį dirbti nuolatiniu būdu ar būti perkeltam į kitą darbą, ir buvo nušalintas nuo darbo, nemokant jam darbo užmokesčio, iki tos dienos, kol pasitikrinęs, ar neserga užkrečiamąja COVID-19 liga (koronaviruso infekcija).
24. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme 2022 m. lapkričio 29 d. buvo gautas atsakovo prašymas sustabdyti bylos nagrinėjimą dėl 2022 m. lapkričio 15 d. ieškovo A. Š. mirties tol, kol paaiškės jo teisių perėmėjas ar aplinkybės, dėl kurių teisių perėmėjas ar aplinkybės, dėl kurių teisių perėmėjas neįvyko. Dėl to Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2022 m. gruodžio 1 d. nutartimi sustabdė civilinės bylos nagrinėjimą, iki paaiškės galimi mirties A. Š. teisių perėmėjai ar aplinkybės, dėl kurių teisių perėmėjas neįvyko.
25. Iš Testamentų registro duomenų nustatyta, kad mirusio ieškovo A. Š. palikimą 2022 m. gruodžio 22 d. priėmė jo sutuoktinė J. Š., o įpėdiniai A. Š., I. Š. ir G. Š. palikimą priėmė 2023 m. sausio 26 d.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2023 m. spalio 7 d. nutartimi atnaujino civilinės bylos nagrinėjimą ir nustatė terminą J. Š., G. Š., I. Š. ir A. Š. (toliau kartu – Teisių perėmėjai) iki 2023 m. lapkričio 20 d. pateikti teismui rašytinę poziciją dėl procesinių bylos perėmimo nagrinėjamoje byloje.
27. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme 2023 m. lapkričio 22 d. gautas Teisių perėmėjų prašymas dėl pozicijos pateikimo, bylos nutraukimo ir bylinėjimosi išlaidų mažinimo, kuriame, be kita ko, nurodoma, kad nė vienas teisių perėmėjas nėra suinteresuotas tapti proceso šalimi, prašoma civilinę bylą nutraukti.

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl procesinio termino atnaujinimo rašytinei pozicijai dėl procesinių teisių perėmimo pateikti

28. Ieškovo A. Š. Teisių perėmėjai prašymą dėl pozicijos pateikimo, bylos nutraukimo ir bylinėjimosi išlaidų mažinimo per Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalą pateikė 2023 m. lapkričio 22 d., t. y. pralaidę 2023 m. spalio 7 d. nutartyje nustatytą terminą pozicijai pateikti. Kartu su prašymu Teisių perėmėjai pateikė ir prašymą dėl teismo nustatyto termino atnaujinimo, nurodydami priežastį, dėl kurios prašymą pateikė pavėluotai (Teisių perėmėjai su advokatu turėjo sudaryti teisinių paslaugų teikimo sutartį, o anksčiau advokatas nebuvo įgaliotas pateikti Teisių perėmėjų pozicijos).
29. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 78 straipsnio 1 dalį, kuri taikytina ir bylų procesui kasaciniame teisme (CPK 340 straipsnio 5 dalis), asmenims, praleidusiems įstatymų nustatytą ar teismo paskirtą terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas. Pareiškimas dėl termino atnaujinimo turi būti motyvuotas, prie jo turi būti pridėti įrodymai, pagrindžiantys praleisto termino atnaujinimo būtinumą (CPK 78 straipsnio 4 dalis).
30. Teisėjų kolegija, įvertinusi termino praleidimo priežastis, nutaria jas pripažinti svarbomis ir tenkinti prašymą atnaujinti praleistą terminą bei priimti Teisių perėmėjų prašymą dėl pozicijos pateikimo, bylos nutraukimo ir bylinėjimosi išlaidų mažinimo (CPK 78 straipsnio 1 dalis).

Dėl procesinių teisių perėmimo ir civilinės bylos nutraukimo

31. CPK 293 straipsnio 7 punkte nustatyta, kad civilinė byla nutraukiama, jei mirus fiziniam asmeniui, kuris buvo viena iš bylos šalių, atsizvelgiant į ginčo teisinius santykius, neleidžiamas teisių perėmimas.
32. Nagrinėjamoje byloje susiklostė tokia situacija, kad po kasacinio skundo pateikimo ieškovas A. Š. mirė. Tokią informaciją bei ieškovo mirties faktą patvirtinantį dokumentą 2022 m. lapkričio 29 d. pateikė atsakovas. Iš į bylą pateikto 2023 m. birželio 1 d. paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijimo matyti, kad ieškovo turtą paveldėjo A. Š., I. Š., G. Š. ir J. Š. Teisėjų kolegija, atsizvelgdama į pirmiau paminėtas aplinkybes, sprendžia klausimą dėl procesinio teisių perėmimo galimybės.
33. Pagal CPK 48 straipsnį, reglamentuojantį procesinių teisių perėmimą, tais atvejais, kai viena iš ginčijamo arba sprendimui nustatyto teisinio santykio šalių pasitraukia iš bylos (fizinio asmens mirtis, juridinio asmens pabaiga ar pertvarkymas, reikalavimo perleidimas, skolos perkėlimas ir kiti įstatymų numatyti atvejai), teismas, jei yra pagrindas, rašytinio proceso tvarka tą šalį pakeičia jos teisių perėmėju, išskyrus atvejus, kai yra negalimas materialinių subjektyvinių teisių perėmimas. Teisių perėmimas galimas bet kurioje proceso stadijoje (1 dalis). Teisių perėmėjui visi veiksmai, atlikti procese iki jo įstojimo, yra privalomi tiek, kiek jie būtų buvę privalomi tam asmeniui, kurio vietoj įstoją teisių perėmėjas (2 dalis). Procesinis teisių perėmėjas privalo pagrįsti savo dalyvavimą procese (3 dalis).
34. Įstatyme neįtvirtinta išsamus paveldimų teisių sąrašas ir absoliutus palikėjo subjektyvinių teisių paveldėjimo principo, todėl sprendžiant dėl konkrečios teisės paveldėjimo reikia įvertinti teisinių santykių, iš kurių teisė yra kiltusi, reglamentavimo ypatumus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-289/2008).
35. Pagal CK 5.1 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą sampratą paveldėjimas – tai mirusio fizinio asmens turinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturinių teisių perėjimas jo įpėdinams pagal įstatymą arba (ir) įpėdinams pagal testamentą. Koks mirusiojo turtas gali būti paveldimas, nustatyta to paties straipsnio 2 dalyje: paveldimi materialūs dalykai (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai) ir nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai, patentai, prekių ženklai ir kt.), palikėjo turinės reikalavimo teisės ir palikėjo turinės prievolės, ir kt. To paties straipsnio 3 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad nepaveldimos asmeninės neturinės ir turinės teisės, neatskiriamai susijusios su palikėjo asmeniu (teisė į garbę ir orumą, autorystė, teisė į autorinį vardą ir atlikimo nelicijamumą), teisė į alimentus ir pašalpas, mokamas palikėjui išlaikyti, teisė į pensiją, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis.
36. CPK 416 straipsnyje nustatyta, kad darbo byloje darbuotojo procesinis teisių perėmimas galimas tik pagal darbuotojo ieškinius dėl darbo užmokesčio ar kitų išmokų, susijusių su darbo teisiniais santykiais, priteisimo.
37. Nagrinėjamoje byloje buvo pareikšti du reikalavimai: 1) dėl Įsakymo, kuriuo ieškovas nušalintas nuo darbo, pripažinimo neteisėtu ir jo panaikinimo; 2) dėl vidutinio darbo užmokesčio už priverstinę pravaikštos laikotarpį priteisimo.
38. Pirmuoju reikalavimu ginamą ieškovo neturtinę teisę – teisę į darbą, Teisė reikalaui pripažinti ieškovo nušalinimą nuo darbo neteisėtu yra šimtinei asmeninio pobūdžio ir tiesiogiai susijusi su vienu iš darbo sutarties subjektų – ieškovo asmeniu. Tuo tarpu antruoju reikalavimu ginamą darbuotojo teisę į darbo užmokesį už priverstinę pravaikštą. Šis reikalavimas yra neatšiejamai susijęs su pirmuoju, nes jis galėtų būti tenkinamas tik pripažinus Įsakymą, kuriuo ieškovas buvo nušalintas nuo darbo, neteisėtu ir jį panaikinus. Taigi, antrasis reikalavimas yra išvestinis iš pirmojo, o jo patenkinimas galimas tik patenkinus pirmąjį reikalavimą.
39. Teismų praktikoje savoka „išvestinis reikalavimas“ yra vartojama apibūdinti reikalavimui, kurio nėra pagrindo tenkinti netenkinant pagrindinių reikalavimų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-695/2020). Kadangi pagrindinio reikalavimo atmetimo faktas savaime lemia, jog išvestinis reikalavimas teismo negali būti tenkinamas, teismo sprendime nėra reikalinga nurodyti papildomus išvestinio reikalavimo atmetimo motyvus. Tokia situacija nereiškia, kad išvestinis reikalavimas teismo nėra nagrinėjamas iš esmės – šis reikalavimas teismo sprendimu yra išsprendžiamas iš esmės jį atmetant, kadangi, netenkinus pagrindinio reikalavimo, nelieka išvestinio reikalavimo tenkinimo faktinio pagrindo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-35-823/2021). Taigi, byloje esant pareikštiems pagrindiniams ir išvestiniams reikalavimams, išvestinio reikalavimo tenkinimo (atmetimo) klausimas sprendžiamas priklausomai nuo pagrindinio reikalavimo.
40. Įvertinus pirmiau minėtą teisių reglamentavimą ir kasacinio teismo praktiką, tai, kad ieškovo Teisių perėmėjai išreiškė valią neperinti mirusio ieškovo teisių nagrinėjamoje byloje, darytina išvada, kad procesinis teisių perėmimas nagrinėjamoje byloje nepvyko. Atsizvelgdama į tai, teisėjų kolegija konstatuoja, kad yra pagrindas civilinę bylą nutraukti (CPK 293 straipsnio 7 punktas). Tokia bylos baigtis atitinka ir ankstesnę kasacinio teismo praktiką, suformuotą iš esmės analogiškoje faktinėms aplinkybėms byloje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-265).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

41. Kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad bylos ar jos dalies nutraukimas vertinamas kaip bylos (jos dalies) užbaigimas neprimant teismo sprendimo dėl ginčo esmės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-647-248/2015; 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-212-469/2021, 53 punktas). CPK 94 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad kai byla baigiama neprimant teismo sprendimo dėl ginčo esmės, teismas bylinėjimosi išlaidas paskirsto, atsizvelgdamas į tai, ar šalių procesinės elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos.
42. Atsizvelgiant į bylos procesinę baigtį, t. y. nelikus proceso šalies – ieškovo A. Š. ir nesant teisių perėmėjų, bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 6 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Atnaujinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. spalio 7 d. nutartimi nustatytą terminą J. Š., G. Š., I. Š. ir A. Š. pateikti rašytinę poziciją dėl procesinių teisių perėmimo. Tauragės apylinkės teismo 2022 m. sausio 2 d. sprendimą ir Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gegužės 5 d. nutartį panaikinti ir civilinę bylą pagal ieškovo A. Š. ieškinį atsakovui Šilutės Hugo Šojaus muziejui dėl nušalinimo nuo darbo pripažinimo neteisėtu ir darbo užmokesčio už priverstinę pravaikštos laiką priteisimo nutraukti. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Virgilijus Grabinskas

Sinžiškis